

PAPER DETAILS

TITLE: Urfa Barutçu (Yahudi) Hani

AUTHORS: Adil ÖZME

PAGES: 241-259

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/152478>

URFA BARUTÇU (YAHUDİ) HANI

Adil ÖZME*

Urfa Hanları üzerine bilgi veren yayın ve kaynaklar sınırlıdır. Hanlar üzerine bilgi veren ilk kaynak Evliya Çelebi'dir. *Seyhatnamesinde* o dönem mevcut olan hanların isimlerini vermiştir¹. Urfa hanları üzerine bilgi veren bir çalışma ise Cihat Kürkçüoğlu tarafından hazırlanmıştır. *Şanlıurfa Ticaret Yapıları* başlıklı doktora seminer çalışmasında Urfa'daki hanlar kısaca tanıtılmıştır². Mehmet Alper'in *Urfa'nın Mekansal Yapısı Türk-İslam Mimarisindeki Yeri* başlıklı doktora tezinde, bazı hanlara kısa başlıklar halinde değinmiştir³. Belirtilen çalışmalar dışında, Urfa Hanları üzerine bilgi veren yayına rastlanmaz. Urfa'daki önemli ticaret yapılarından biri olan Barutçu Hanı ilk defa tarafımızca detaylı olarak incelenmiş, rölevaleri çıkarılmış ve bilim dünyasına sunulmuştur⁴.

Urfa ticaret bölgesinde, Demirci Pazarı mevkiinde yer alan yapı, kuzeyden Demirci Pazarı Sokak, güney ve doğu yönlerden dar sokaklarla çevrilidir ve batı cephesi boyunca bitişik binalar uzanmaktadır (Harita: 1) Yapı, dikdörtgen planlı, tek avlulu, kısmen üç katlı, alt kat kısmen, üst kat tamamen revaklı plan tipinde inşa edilmiştir⁵ (Şek.1-3).

Duvarlarda moloz taş dolgulu küfeki kesme taş kaplama, örtü sisteminde moloz taş, düzgün kesme taş ve ahşap kullanılmıştır. Yeni onarım ve ilavelerde sac, briket ve beton gibi modern malzeme kullanımı da göze çarpar.

* Dr. Adil ÖZME, Sanat Tarihçisi, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2. TBMM 06100 Ulus/ANKARA.

¹ Evliya Çelebi, *Seyhatname*, (Yay. Haz. Zuhuri Danışman), Cilt: 5, İstanbul 1970, s. 16-20.

² C. Kürkçüoğlu, *Şanlıurfa Ticaret Yapıları*, (S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Ödevi), Konya 1994.

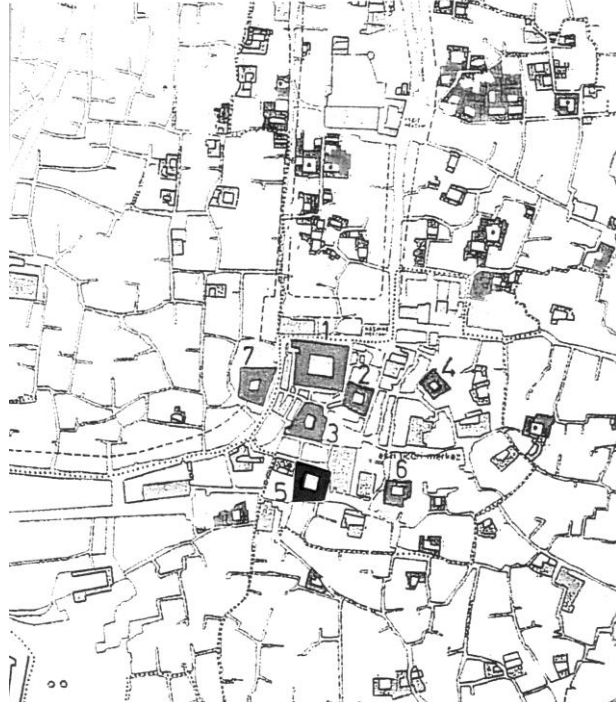
³ M. Alper, *Urfa'nın Mekansal Yapısı Türk-İslam Mimarisindeki Yeri*, (İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1987, s.58-62.

⁴ Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Prof. Dr. Bozkurt Ersoy'un danışmanlığında hazırladığım doktora tezinin bir bölümüdür. Çalışmamın her aşamasındaki yönlendirme ve yardımlarından dolayı başta Prof. Dr. Bozkurt Ersoy olmak üzere emeği geçen herkese şükranlarımı sunarım. Bkz. A. Özme, *Urfa (Merkez) Hanları*, (A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2000.

⁵ Hanların plan tipolojisi için bkz. B. Ersoy, "Osmanlı Şehirci Hanları, Plan Tasarımı ile Cephe ve Malzeme Özellikleri", *Sanat Tarihi Dergisi*, VII, İzmir 1994, s.75-97.

Adil Özme

1973 yılında bina yapmak amacıyla yapının güney kanadı, batı uçtaki kemer gözlerine kadar yıkılmıştır. Bugün bu kanatta, yeni yapılan dükkanlar yer almaktadır (Resim: 1).

Harita 1- Barutçu Han'ının konumu

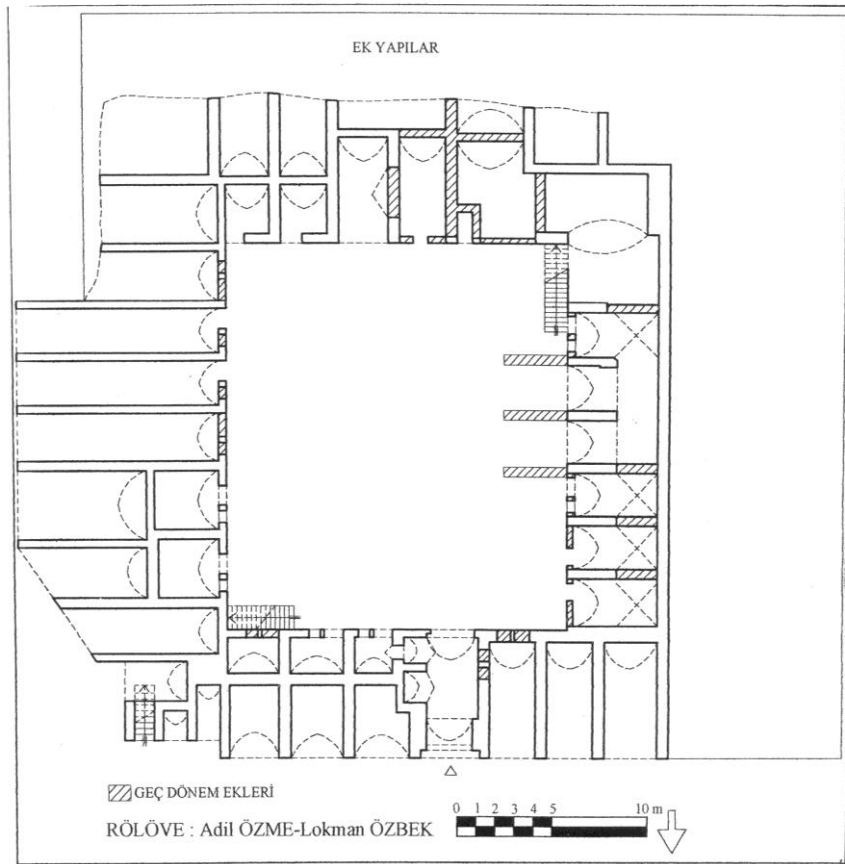
1- Gümrük Han, 2- Hacı Kamil Hanı, 3- Mençek Hanı, 4- Kumluhayat Hanı, 5- Barutçu Han.

Yapının kademeli olarak uzanan doğu cephesinin güney ucu da güney cephede olduğu gibi 1973 yılında yıktırılmış, alt kat hizasında yeni dükkanlar yapılmıştır (Resim: 2-3). Üst kat hizasında ise, tonozlu iki odanın kalıntıları görülmektedir. Kuzeye doğru uzanan cephede, altta tonozlu üç dükkan, üst katta eş ölçülerde, dikdörtgen iki pencere açıklığı bulunur. Cephe duvarı, batıya doğru diyagonal olarak uzanır. Bu bölümün alt katına, sivri beşik tonozlu iki dükkan yerleştirilmiştir. Cephe, 90°'lik bir açı yaparak, kuzey ucta merdiven altında yer alan sivri beşik tonozlu bir dükkandan sonra, kuzey cephenin doğu köşesiyle birleşir.

Giriş açıklığının yer aldığı kuzey cephede, üç katlı bir düzenleniş görülür. Alt katta ortada, giriş açıklığı ve iki yanda sivri beşik tonozlu üçer dükkan yer alır.

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Cephenin doğu ucu, içeriye 1-1.5 m kadar girinti yapar (Resim: 4). Bu bölümde, yan yana beşik tonozlu iki mekan ve köşede üst kata çıkışı sağlayan, güneye doğru yükselen tek kollu merdiven yer alır. Kat araları profilili bir silme ile vurgulanan bu cephede, orta katta basık kemerli ve ikili gruplar halinde düzenlenmiş eş boyutlu on dört pencere yer alır. Üst kat hizasında, yine orta kat pencereleriyle aynı formda, on bir pencere açıklığı cepheyi hareketlendirmiştir (Resim: 5).

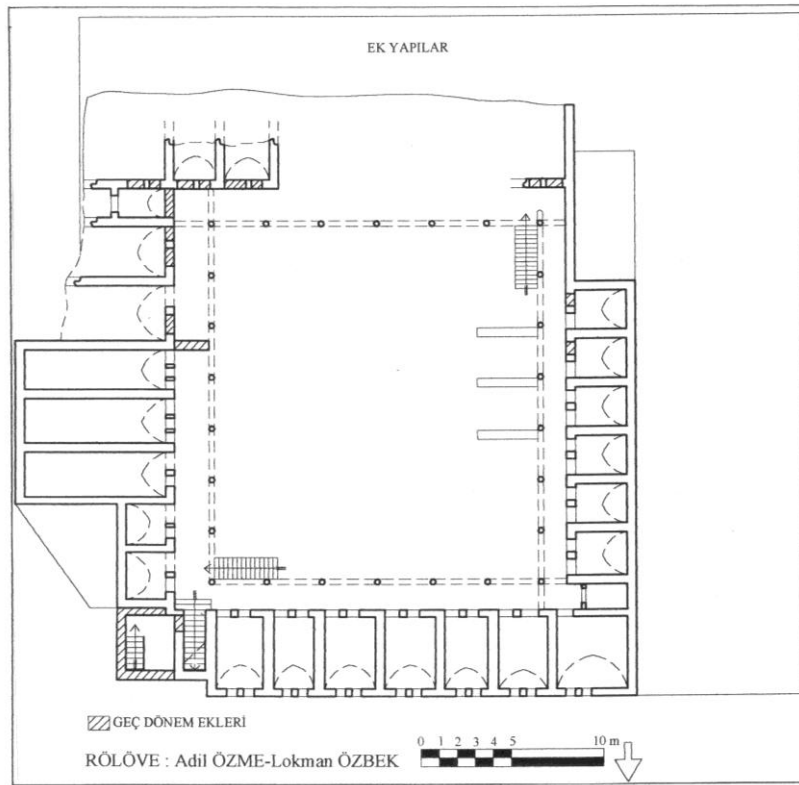
Şek.1- Barutçu Hanı, alt kat rölöve planı

Yapının kuzey cephe ortasında yer alan portal, dışta sivri formlu bir kuşatma kemeri ile çevrelenen, basık kemerli bir özellik gösterir. Kuşatma kemeri, altta yarım daire kesitli ve ince kare başlıklı sütuncelere oturur. Alınlıkta yer alan kitabelik, bugün boştur (Resim: 6).

Adil Özme

Kapı kanatları ahşap olup tahtalar, üzerinde altı sıra halinde çakılmış olan kabaralarla tutturulmuştur (Resim: 7).

Avluya geçişi sağlayan sivri beşik tonozlu, dikdörtgen holün doğu duvarında, biri arkadaki mekana kemerle açılan, sivri beşik tonozlu iki küçük mekan yer alır. Bu mekanların karşısında, batı duvarında ise, bugün kapatılmış olan, basık kemerli yan yana iki açıklık göze çarpar.

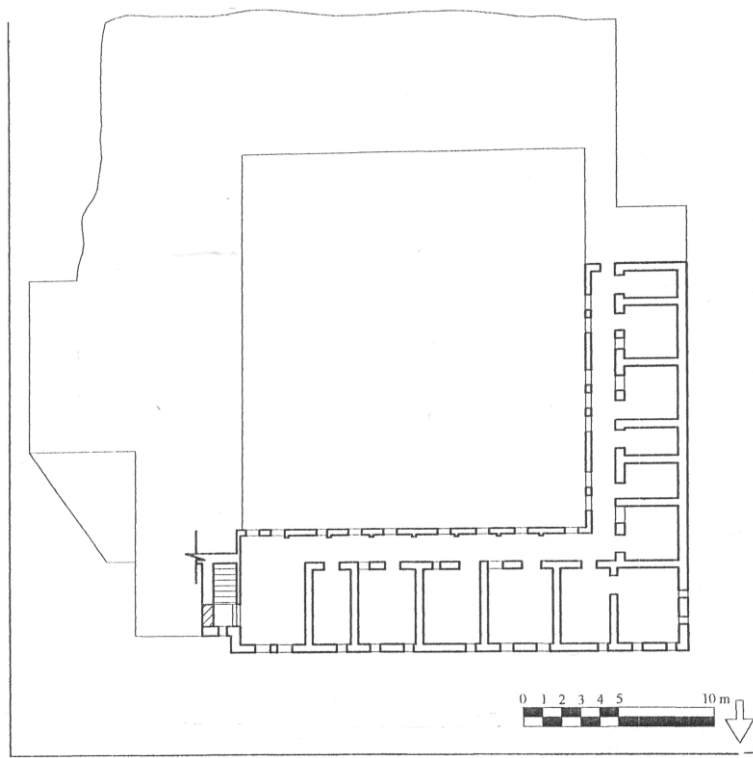
Şek.2- Barutçu Hanı, üst kat rölöve planı

Avlunun kuzey kanadında, girişin batısında bugün kapatılmış bir kapı ve pencere, doğusunda dikdörtgen planlı, beşik tonozlu üç mekan yer alır. Bu odaların, avluya açılan basık kemerli birer kapı ve pencere açıklıklarından bazıları günümüzde kapatılmıştır. Bu kanadın doğu kanat ile birleştiği köşede, üst kata çıkışı sağlayan tek kollu merdiven yükselir (Resim: 8).

Yapının batı kanadının orijinalde uzun dikdörtgen altı ayak ile taşınan ve sivri kemerlerle avluya açılan, önde sivri beşik, arkada çapraz tonozlarla örtülü bir mekan

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

halinde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Olasılıkla hanın ahır olması gereken bu bölüm, sonradan yapılan ilavelerle, günümüzde bazıları eyvan halinde, bazıları basık kemerli birer kapı ve pencere açıklığı ile avluya bağlanan mekanlara dönüştürülmüştür. Bu kanat ile güney kanadın köşesinde, üst kata çıkışı sağlayan tek kollu bir merdiven yer almaktadır (Resim:9).

Şek.3- Barutçu hanı, üçüncü kat rölöve planı (Rölöve: A. Özme, L. Özbek).

Güney kanat, yapının en fazla zarar gören kısmıdır. Avlu cephesinde sivri kemerli beş ve bugün tuvalet olarak kullanılan, basık kemerli küçük bir açıklık yer alır. Bu kanadın, doğu yöndeki beşik tonozlu üç mekanı sağlam kalabilmiş, batı yöndeki iki kemere kadar olan bölüm, 1973 yılında tamamen yıktırılmıştır. Doğu kanatta, orijinalde basık kemerli birer kapı ve pencere açıklığı ile avluya bağlanan, sivri beşik tonozlu, dikdörtgen altı mekan yer almaktaydı (Resim:10). Ancak bugün mekanların kapılarının bir kısmı örülmüş, bazı mekanların arka duvarları yıkılarak, dış cephede yer alan dükkanlara bağlantı sağlanmıştır.

Adil Özme

İkinci katı dört yönden, kare kaideli, profilli bileziklerle gövdeye geçilen, kare başlıklı sütunlarla taşınan, sivri kemerli ve blok taşlarla örtülü revaklar kuşatmaktaydı (Resim:11-12). Bugün güney revakın doğu ucundaki iki mekan kısmen ayaktadır. Kalan izlerden, bu kanatta basık kemerli birer kapı ve pencere açıklığı ile revaka bağlanan, beşik tonozlu yedi oda olduğu anlaşılmaktadır.

Batı kanattaki revakların gerisinde eş ölçülerde ve sivri beşik tonozlu altı dikdörtgen oda yer alır. Bu odalar, revaka basık kemerli birer kapı ve pencere açıklığı ile bağlanır.

Kuzey revakın gerisinde, eş uzunlukta, farklı genişlikte sivri beşik tonozlu yedi mekan sıralanır. Dışarıdan basık kemerli ikişer pencere ile aydınlanan bu mekanlar, basık kemerli birer kapı ve pencere ile revaka açılmaktadır. Revakın kuzeybatı köşesinde, revaka açılan eyvan şeklinde bölümün önü yakın zamanda kapatılarak oda haline getirilmiştir. Bu kanadın kuzeydoğu köşesinde, basık kemerli bir giriş ile, kısmi üçüncü katta yer alan mekanlara çıkışı sağlayan tek kollu merdiven uzanır (Resim:13). Merdiven sahanlığının doğu duvarında ise, kuzey cephenin doğu ucunda yer alan merdivene bağlantı sağlayan bir kapı bulunmaktadır.

Yapının doğu kanadındaki odalar, basık kemerli birer kapı ve pencere açıklığı ile revaklara bağlanır (Resim:14). Sivri beşik tonozlu odalardan kuzey uçtaki ikisi, kareye yakın bir özellik gösterirken; üç oda, alt kat hizasında bu kanadın geniş tutulmasından dolayı, orijinalde dikdörtgen planlı olarak tasarlanmıştır. Güney uçta yer alan diğer iki mekan ve üst kata çıkışı sağlayan merdiven sahanlığının doğu ucu, bugün kısmen yıkık durumdadır.

Kuzeydoğu köşede yer alan merdivenle kısmi üçüncü kata çıkış sağlanmıştır. Orijinalde “U” şeklinde uzanan üçüncü katın, bugün yalnızca kuzey ve batı yönde yer alan bölümleri ayaktadır. Kuzey yönde bütün cepheyi, batı yönde beş revak gözü uzunluğunda bir alanı kaplayan bu katta (Resim:15), dar bir koridor ve koridorun arkasında sıralanan birer kapı ve bazılarında da dikdörtgen birer pencere ile koridora açılan düz ahşap tavanlı odalar yer alır. Koridor, batı kanatta eş büyüklükte basık kemerli yedi, kuzey kanatta dokuz pencere ile avlu yönünden aydınlanmaktadır. Bu pencerelerden yalnızca kuzey cephe ortasındaki, diğerlerinden daha büyük tutulmuş olup, dilimli kemerlidir.

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Doğu kanatta da, batıdaki ile simetrik olarak yerleştirilmiş odaların yer aldığı, kuzey cephenin doğu ucunda yer alan taş bağlantı yuvaları ve duvar izlerinden anlaşılmaktadır (Resim:16).

Yapı orijinalde güney, doğu ve kuzey yönden dükkan dizisiyle dışarı açılıyordu. Zemin katın batı kanadı ve güney kanatın batı yarısı ahır/develik; kuzey, doğu ve güney kanadın yarısı kareye yakın dikdörtgen planlı ve beşik tonozla örtülü odalarla çevriliydi. Üst kat revaklarının etrafı, revaka birer kapı ve pencere ile açılan beşik tonozlu odalarla çevriliydi. Kısmi üçüncü kat kuzey kanadın tamamını, doğu ve batı kanadın yarısını kaplıyordu.

Kitabesi yerinde olmayan yapının, kaynaklar ve arşiv belgelerinde de adının geçmemesi, tarihlendirilmesini güçleştirmektedir. Yapı, bazı özellikleriyle Mençek Hanı'nı andırmaktadır. Her iki yapının revaklarında da, eş boyutlarda sütun kullanılması ve revaklarının düz salma taş ile örtülmüş olması, bu yapıların ortak özellikleridir ve Urfa hanları içerisinde, bu açıdan bakıldığında benzer örnekler yoktur. Mençek Hanı, arşiv belgelerine göre 1716 tarihinden önce yapılmış olduğuna göre⁶, bu hanın da 17. yüzyıl sonu-18. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olabileceğini söyleyebiliriz.

Barutçu Han, bir avlulu ve kısmen üç katlı plan şemasıyla Osmanlı hanları arasında özel bir konuma sahiptir. Yapının U planlı kısmi üçüncü katı bulunmaktadır. Bu kat, bir koridor ve bu koridora açılan farklı büyüklükteki düz ahşap tavanlı odalardan oluşmaktadır. Urfa'da aynı plan özelliğine sahip diğer bir yapı ise 1563 tarihli Gümrük Han'dır⁷. Gümrük Han'da ise, giriş açıklığının üzerinde yer alan mescidin iki yanında asma kat, kısmi üçüncü katı oluşturur. Kısmen üç katlı hanların benzer örnekleri olarak Merzifon Taş Han (17. yüzyıl)⁸ ve İstanbul Kalcılar Hanı (18. yüzyıl)⁹ gösterilebilir.

Barutçu Han'da olduğu gibi, Urfa hanlarında dikkati çeken diğer bir uygulama, Topçu Hanı ve Bican Ağa Hanı'nda görülmektedir. Bu hanlarda, üst katta yer alan kısmi ikinci veya üçüncü katlara, avlu kanatlarında yer alan merdivenlerin dışında, dış cephelerden de bir veya iki merdiven ile bağlantı sağlanmıştır. Bu uygulamanın diğer

⁶ Bkz. A. C. Kürkcüoğlu, *a.g.e.*, 1994, s.19; A. N. Turan, *XVI. Asırda Ruha (Urfa) Sancağı*, (A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1993; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No: 2150, 2167. 2258.

⁷ A. Özme, Bkz. A. Özme, *Urfa (Merkez) Hanları*, (A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2000, s.22-30.

⁸ S. Erken, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C. 1, Ankara 1983, s.323-325.

⁹ C. Güran, *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*, İstanbul 1978, s.123-124. s.123-124.

örneklerine Birecik Sabunhane’de (1890’dan önce)¹⁰ ve Kilis Andibendioğlu Ali Efendi Hanı’nda¹¹ (1905) rastlıyoruz.

Barutçu Han’da ahır/develik, avlu batı kanadına yerleştirilmiştir. Benzer düzenleme diğer Urfa hanlarında da uygulanmıştır. Gümrük Hanı, Mencek Hanı(18.yy başı)¹² ve Millet Hanı’nda (17.yy’ın 2. yarısı-18. yy.’ın sonu)¹³ ahır bir veya iki kanadı kaplar.

Urfa hanlarından sadece Barutçu Han’da tuvalet mekanı görmekteyiz. Burada, alt katın güney kanadında revakların arasında yer alan basık kemerli kapı açıklığı ile girilen ve bugün de tuvalet olarak kullanılan küçük mekanın, orijinalde de tuvalet olarak kullanıldığı düşüncesindeyiz.

Barutçu Han’ın revaklarında sütun kullanılmıştır. Aynı uygulama Mençek Hanı’nın ikinci kat revaklarında görülür. Her iki yapıda da sütunlar eş yükseklikte, aynı çapta ve monobloktur. Başlıklar, kesik koni şeklindeki bir alt bölüm üzerinde, köşeleri yuvarlatılmış kare prizma formludur. Sütunlar Mençek Hanı’nda doğrudan kare prizma formlu altlıklar üzerine otururken, Barutçu Han’da kare prizma kaide üzerine profilli bir bilezikten sonra oturmaktadır. İzmir Kızlarağası Hanı(1744)¹⁴, Mirkelamoğlu Hanı (18.yy.’ın son çeyreği)¹⁵, 1575 tarihli Diyarbakır Hasan Paşa Hanı ve 16.yüzyıla tarihlenen Çifte Han’da da, avlu revaklarında barutçu Han’da olduğu gibi sütun kullanılmıştır¹⁶.

Barutçu Han’ın üçüncü kat merdivenlerinin altında konsol kullanılmıştır. Konsol, Gümrük Hanı’nın doğu cephesinde, girişin üzerinde yer alan mescit duvarının kuzey ucunda, saçaklarda, birinci katın revaklarının üzerinde ve Bican Ağa Hanı’nın güney cephesinde ikinci kata çıkan giriş açıklığının üzerindeki çıkmada da kullanılmıştır.

Kemer, revaklarda, kapı ve pencere açıklıklarında, nişlerde, portal kavsaralarında ve tonozları desteklemek amacıyla kullanılmış olup, kemer tipi olarak sivri, dilimli ve basık tercih edilmiştir.

¹⁰ S. Gündüz, “Hanlar”, *Birecik, Halfeti, Suruç, Bozova İlçeleri ile Rumkale’deki Taşınmaz Kültür Varlıkları*, (Ed. A. Durukan), Ankara 1999, s.127-129.

¹¹ A. Dünder, *Kilis’teki Osmanlı Dönemi Mimari Eserleri*, Ankara 1999, s.380-381.

¹² A. Özme, *a.g.e.*, s.44.

¹³ A. Özme, *a.g.e.*, s.37.

¹⁴ B. Ersoy, *İzmir Hanları*, Ankara 1991 s.24-30.

¹⁵ Ersoy, *a.g.e.*, s.30-36.

¹⁶ E. E. Bay, *Diyarbakır Hanları*, (A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ankara 1990, s.7,18.

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Barutçu Han'ın örtü sisteminde tonoz, ahşap tavan ve çatılar ile, düz salma taş örtü kullanılmıştır.. Geleneksel Urfa evlerinde¹⁷ ve diğer anıtsal yapılarda da bu tonoz tipleri sıkça kullanılmıştır¹⁸.

Barutçu Han'ın üçüncü kat tavan ve çatısında ahşap kullanılmıştır. Benzer uygulama Topçu Hanı'nda da görülür. Bu yhanın ikinci katındaki mekanların tavanlarında içte ahşap kirişlemeli düz tavan, dışta ise beşik çatı kullanılmıştır. Benzer uygulamalar Birecik Çifte Han ve Belediye Hanı¹⁹ ikinci kat mekanlarının örtü sisteminde görülmektedir. Her iki yapıda da üst kat odalarının üzeri ahşap tavan ile örtülmüştür²⁰. Ahşap örtü kullanımı daha çok Gaziantep hanlarında yaygındır. Kentte Elbeyli Hanı hariç, diğer bütün hanların üst kat revaklarının üzeri, alttan ahşap kirişlemeli düz tavan, üstten kırma kiremit çatı ile örtülüdür²¹.

Barutçu Hanı'nın ikinci kat revaklarının örtüsünde ve Mençek Hanı'nın ikinci kat batı, güney ve kuzey revaklarının örtüsünde düz salma taş kullanılmıştır. Erken uygulamalarına Erzurum Çifte Minareli Medrese (13. yy. sonu)²² eyvan önü ve Korkuteli Sinaneddin Medresesi (1319)²³ kuzey ve güney yöndeki revaklarda rastladığımız bu örtü sistemi, çok tercih edilmemiştir

Barutçu Hanı'nın giriş cephesi ikinci ve üçüncü kat pencereleri, Şark İş Hanı'nda ise bütün pencereler basık kemerlidir. Urfa hanlarında genelde düz lentolu pencereler tercih edilmiştir. Barutçu Han'ın üçüncü kat avlu cephesi ortasında yer alan pencerede kullanılan dilimli kemere diğer Urfa hanlarında rastlanmaz.

Barutçu Han'da olduğu gibi, Urfa hanlarında duvarlar, taşıyıcı duvar ise, kesme taş kaplamalı moloz dolgulu; perde duvar ise, kesme taş ile inşa edilmiştir. Kesme taş, yapıların duvarlarında, ayaklarda, kemerlerde ve Mençek Hanı ile Barutçu Hanı'nın revak örtülerinde kullanılırken; kabayonu ve moloz taş yapıların örtü sisteminde örgü malzemesi ve dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Taşlar arasında bağlayıcı harç olarak küfeki taşı tozu, kireç ve su karışımından elde edilen "kül kireç" denilen harç kullanılmıştır²⁴. Urfa hanlarında kullanılan taşlar, Urfa'nın beş km.

¹⁷ Z. Akkoyunlu, *Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri*, Ankara 1989.

¹⁸ M. Alper, *a.g.e.*, s.10-56; C. Kürkçüoğlu, *Şanlıurfa Camileri*, Ankara 1993

¹⁹ C. Kürkçüoğlu, *Birecik*, Ankara 1996, s.73-75.

²⁰ C. Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, 1996, s.73-75.

²¹ M. Özkarcı, "Gaziantep'te Dört Han", *Vakıflar Dergisi*, Cilt: XXVI, Ankara 1997, s.301.

²² O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s.117-119, plan:87.

²³ S. Erken, *a.g.e.*, s.622-626.

²⁴ Z. Akkoyunlu, *a.g.e.*, s.121.

Adil Özme

batısındaki taş ocaklarından alınmıştır. Diyarbakır bölgesindeki bazalta karşılık, Urfa yöresinde açık renkli sarımsı kalker taşı mimariye hakimdir²⁵.

Ahşap, Barutçu Hanı üçüncü kat örtü sisteminde kapı kanatlarında, pencere ve kapı kasalarında kullanılmıştır.

Demir ise, yapının kapı kanatlarında kaplama malzemesi olarak, çivi, tokmak gibi elemanlarda ve pencere şebekelerinde kullanılmıştır.

Barutçu Han'da olduğu gibi, Urfa hanlarında süsleme unsurlarına sıkça rastlanmaz.

Barutçu Hanı, bir avlulu ve kısmen üç katlı plan şemasına sahiptir. Han mimarisinde sık rastlanmayan bu plan tipindeki bilinen dört handan biri²⁶ olması nedeniyle, Osmanlı hanları içerisinde özel bir yere sahiptir. Ayrıca yapı mimari detaylar, malzeme, yapı elemanları ile bölgesel özellikleri de yansıtır.

Bilinçli yada bilinçsiz müdahaleler sonucu bir kısmı tahrip edilen ve bugün büyük bir bölümü atıl durumda olan yapının acilen koruma altına alınması gereklidir.

²⁵ A. Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul 1971, s. 15; N. Sönmez, "Osmanlı Mimarlığında Yapı ve Malzeme Terminolojisi Üstüne Bir Deneme", *Aslanapa Armağanı*, İstanbul 1996, s.213.

²⁶Bu plan tipinin bilinen diğer örnekleri İstanbul Kalcılar Hanı, Merzifon Taş Han ve Urfa Gümrük Hanı'dır.

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Özet

19. Yüzyıl sonlarında 32 han bulunan Urfa'da bugün tamamen veya kısmen ayakta olan 11 han bulunmaktadır.

Hanlar bir katlı, kısmen iki katlı, iki katlı ve kısmen üç katlı olarak kat sayılarına göre sınıflanabilir. Bir katlı, kısmen iki katlı ve kısmen üç katlı han planı Osmanlı hanlarında az görülen plan tipleridir.

Hanlarda taşıyıcı sistemlerde kesmetaş kaplamalı dolgu duvar tekniği, örtü sistemlerinde ise moloz taş kullanılmıştır.

Hanlarda süsleme portal ve portallerin yer aldığı cephelerde görülür.

Urfa hanları genel plan şeması açısından Osmanlı hanlarının karakteristik özelliklerini yansıtırken, detaylarda bölgesel etkiler görülür.

Urfa'da inşa edilmiş 32 handan bugün 11 hanın ayakta kalmış olması kültür varlıklarının ne denli hızlı bir şekilde tahrip edildiğini gösterir.

Anahtar Kelimeler: *Urfa, Barutçu, Han,*

Abstract

Although 32 "hans" (a kind of covered bazaar with accomodation) are known to be present in Urfa at the end of 19. century in Ottoman Period, there is only 11

Hans survived today in the area. Most of these hans in the region generally have one courtyard.

Hans are classified in four groups depending on their storeys: one storey, partially two storeys, two storeys and partially three storeys. The one-storeyed, partly two-storeyed and partly three-storeyed types were rarely found among the city han of the Ottoman period.

In their vertical structural system cutstone was used. As for their upper structure rubbestone was used. On ceilings and roofs timber is used very seldom.

Ornaments are rarely seen on hans. They are generally applied on portals and façades where portal takes place.

Urfa hans, while displaying general characteristics of Ottoman hans in their plans, they show local characteristics in details.

The only 11 existing out of 32 hans which could be determined through documentary sources show us how rapidly our cultural assets are being vanished.

Key Words: *Urfa, Hans, Ottoman, structure*

Adil Özme

Res.1- Barutçu Hanı, güney bölüm, 1973 (V.G.M Arşivi'nden).

Res.2- Barutçu Hanı,doğu cephe, 1973 (V.G.M Arşivi'nden).

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Res.3- Barutçu Hanı, doğu cephenin güney ucu

Res.4- Barutçu Hanı,
kuzey cephenin
doğu ucu.

Res.5- Barutçu Hanı, kuzey cephe.

Res.6- Barutçu Hanı, portal.

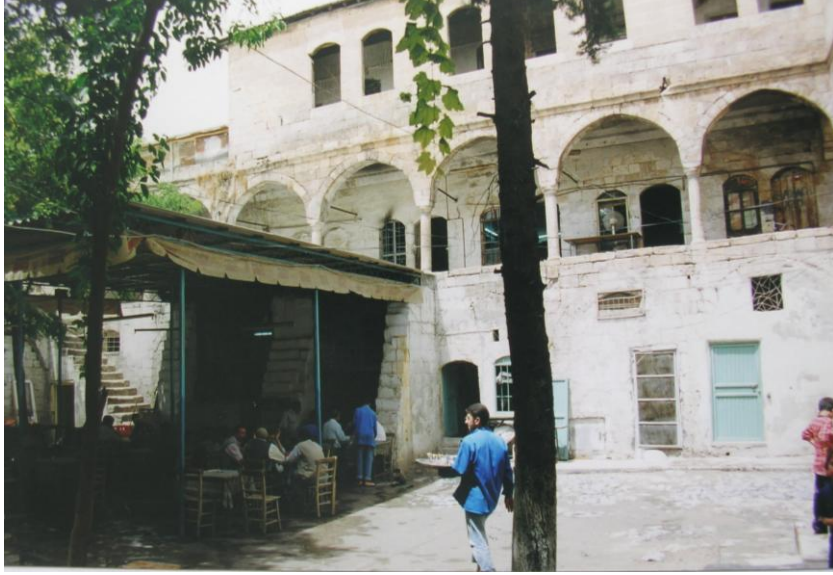
Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Res.7- Barutçu Hanıkapı kanadı.

Res.8- Barutçu Hanı, avlu kuzey kanat

Adil Özme

Res.9- Barutçu Hanı, avlu batı kanat.

Res.10- Barutçu Hanı, üst kat, batı kanat revakı

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Res.11- Barutçu Hanı, üst kat, kuzey kanat revakı

Res.12- Barutçu Hanı, üçüncü kat merdiveni

Adil Özme

Res.13- Barutçu Hanı, üst kat doğu revakı

Res.14- Barutçu Hanı, kısmi üçüncü kat

Urfa Barutçu (Yahudi) Hanı

Res.15- Barutçu Hanı, kısmi üçüncü kat doğu kanat kalıntıları